

PROGRAM

PAŃSTWOWA OPERA I FILHARMONIA BAŁTYCKA W GDAŃSKU

PAŃSTWOWA OPERA I FILHARMONIA BAŁTYCKA
w GDAŃSKU

Dyrektor:
TADEUSZ RYBOWSKI

Dyrektor Artystyczny:
JERZY KATLEWICZ

Sezon 1964/65

Koncert Symfoniczny

22 stycznia 1965 r.
23 godz. 19.30

PROGRAM

Wykonawcy:

**ORKIESTRA PAŃSTWOWEJ OPERY
I FILHARMONII BAŁTYCKIEJ**

Dyrygent

Jerzy Katlewicz

Solista

Roman Totenberg

Skrzypce

U.S.A.

Program:

J. GOTOVAČ — Pieśń i koło z op. „Ero der Schelm”

P. CZAJKOWSKI — Koncert skrzypcowy D-dur op. 36
Allegro moderato
Andante (Canzonetta)
Allegro (vivicissimo)

Przerwa

J. HAYDN — Symfonia D-dur Nr 104
Adagio — Allegro
Andante
Menuet — Allegro
Finale — Allegro spiritoso

JERZY KATLEWICZ

ROMAN TOTENBERG

„Pieśń” i „Kolo” z opery „Ero szelma”

J. J. Gotovać jest dziś czołowym przedstawicielem starszego pokolenia jugosłowiańskich kompozytorów. Urodzony w Spalato (Dalmacja), rozpoczął najpierw studia prawnicze i dopiero od 23 roku życia poświęcił się muzyce, kształcąc się w Zagrzebiu i Wiedniu. Już pierwszymi kompozycjami zwrócił Gotovać na siebie uwagę, a europejską sławę zyskała mu jego trzecia z kolei, najlepsza opera, *Ero szelma*. Do powstania tej i sześciu innych oper Gotovaca przyczyniła się niewątpliwie jego działalność na stanowisku dyrygenta w Teatrze Narodowym w Zagrzebiu. Z innych dzieł tego wybitnego kompozytora chorwackiego wyróżniają się: symfoniczne medytacje *Oracze*, symfoniczny obraz *Guślarz*, *Trzy pieśni tęsknoty* na głos żeński i małą orkiestrę, symfoniczne *Kolo*, *Kwartet smyczkowy* oraz szereg pieśni solowych i chóralnych. We wszystkich niemal dziełach wykorzystuje Gotovać z upodobaniem elementy rodzimego folkloru muzycznego, z dużym smakiem i swobodą łącząc je ze środkami współczesnego warsztatu kompozytorskiego.

3-aktowa opera komiczna *Ero szelma* powstała w latach 1936—37 i od czasu sukcesu, jaki odniosła jej prapremiera (Zagrzeb 1938), obiegała ponad 60 scen operowych, zyskując poczesne miejsce w międzynarodowym repertuarze. Ero to jugosłowiański sowizdrzał, który według ludowego podania żył w czasach tureckiego panowania na Bałkanach. Mica, bohater opery, w swej pełnej humoru walce z ciemnotą i kołtunerią współczesnej (ok. 1925 r.) dalmatyńskiej wsi, gdzie toczy się akcja, przypomina swego legendarnego poprzednika, za którego go zresztą biorą łatwowierni i zabobonni wieśniacy. Odnosząc w końcu zwycięstwo, zyskuje Mica-Ero rękę pięknej Djuli.

Na ludowym tle oparte libretto pozwoliło Gotovaćowi rozwinąć w pełni swój talent. Muzyka opery odznacza się wielką melodyjnością, bogactwem rytmicznym, barwnością harmonii i efektowną, pomysłową instrumentacją. Te cechy posiada też interesująca rytmicznie, taneczna *Pieśń* z początku II aktu, a w jeszcze większej kondensacji ukazuje je kończący operę, porywający, pełen temperamentu ludowy taniec jugosłowiański *Kolo*.

Koncert skrzypcowy D-dur op. 35

W latach 1878—80, kiedy nazwisko Czajkowskiego zdobywało już sobie światową sławę i znaczenie, powstała duża ilość mniejszych i większych dzieł kompozytora. Jako opublikowane w roku 1878 utwory wymienia katalog: operę *Dziewica Orleańska*, *Wariacje „Rokoko”* na wiolonczelę i orkiestrę, *Valse-Scherzo* i *Koncert skrzypcowy D-dur*. Następny rok przyniósł m.in.: *I Suitę orkiestralną d-moll*, wielką *Sonatę fortepianową G-dur*, głównymi zaś dziełami roku 1880 są: *II Koncert fortepianowy*, *Kaprys włoski*, *Serenada* na orkiestrę smyczkową i uwertura *Rok 1912*.

Największym jednak bezsprzecznie dziełem tego okresu jest *Koncert skrzypcowy D-dur*, który zajmuje bezpośrednio miejsce obok arcydzieł Beethovena, Mendelssohna czy Brahmsa i należy do repertuaru najwybitniejszych wirtuozów. Znakomity skrzypek rosyjski, Leopold Auer, któremu *Koncert* został poświęcony, przez dłuższy czas nie mógł pokonać jego trudności technicznych i dopiero inny rosyjski wirtuoz, Adolf Brodzki, wykonał go po raz pierwszy w Wiedniu w roku 1881. Od tego czasu datuje się ogromna, światowa popularność kompozycji, która reprezentuje wszystkie znamienne cechy muzyki Czajkowskiego — liryzm, bogatą inwencję melodyczną i swoiste wykorzystywanie pierwiastków rosyjskiej muzyki ludowej. Jednocześnie wyzyskuje kompozytor z nieomylną pewnością brzmienie instrumentu we wszystkich rejestrach, dając wykonawcy szerokie pole popisu w licznych efektach wirtuozowskich.

Z tym większym więc zdumieniem czytamy dziś recenzje z prawykonania *Koncertu*, napisaną przez znanego krytyka wiedeńskiego, Edwarda Hanslicka, który omawiając pewne partie dzieła, a zwłaszcza *Final*, nie szczędził dosadnych epitetów odnośnie do instrumentacji, harmonii, faktury skrzypcowej itd. Krytyka ta jednak nie wytrzymała... krytyki czasu — pozostała swego rodzaju curiosum, przykładem, jak często omylne, niesłuszne i krzywdzące mogą być recenzje, których autor nie potrafił wczuć się w charakter słyszanej kompozycji, nie zrozumiał jej czy kierował się subiektywnymi uprzedzeniami.

W krótkim wstępie, poprzedzającym I część (*Allegro moderato*), pojawia się już motyw jej pierwszego tematu (durowego), który po melodyjnej, wprowadzającej kadencji intonują śpiewnie skrzypce solo. Efektowna partia figuracyjna, przechodząc w gwałtowny dialog między solistą i orkiestrą, prowadzi do równie melodyjnego jak pierwszy, lecz molowego tematu drugiego. Także i teraz następują dramatyczne spięcia między instrumentem solowym a orkiestrą. Kolejny epizod sławny jest z trudnych technicznie, oryginalnych chwytów podwójnych. W przetworzeniu, które rozpoczyna się burzliwym tutti, wykorzystywane są szczególnie techniczne możliwości skrzypiec, zwłaszcza w wariacyjnych przekształceniach pierwszego tematu.

II część (*Andante*), zatytułowana *Canzonetta*, posiada w większym jeszcze stopniu niż poprzedzające *Allegro*, śpiewny i liryczny charakter. Subtelna melodia, przypominająca włoskie pieśni, wymaga wykonawcy dysponującego pięknym tonem.

Dopiero w III części (*Allegro vivacissimo*), gdzie elementy wirtuozowskie spotęgowane są do maksimum, zaznacza się — w szybkim tempie i ruchliwej melodyce — silny kontrast w stosunku do obu poprzednich części. Oryginalne tematy tego w sonatową formę ujętego *Finalu* odznaczają się prawdziwie rosyjskim temperamentem i kolorytem brzmieniowym.

JÓZEF HAYDN (1732—1809)

Symfonia D-dur nr 104

Z wielkiej armii kompozytorów symfonicznych XVIII wieku na pierwsze miejsce wysuwa się znakomity poprzednik Mozarta i Beethovena — Józef Haydn. Jego dzieło przewyższa niepomiernie ówczesną masową produkcję. W swoich 104 symfoniach (jeszcze kilkunastu przypisuje się jego autorstwo) położył Haydn podwaliny pod późniejszy rozkwit tej formy. Reforma jego dotyczyła w pierwszym rzędzie tematyki; swobodna i indywidualnie kształtowana pozbywa się patetycznego, a w istocie pustego tonu teatralnego, jaki przeważał w dotychczasowych symfoniach innych autorów, zbliżając się w swej prost-

cie do wdzięcznego, czasem naiwnego tonu muzyki ludowej. Samodzielne i wyraziste tematy oraz ich motywy odgrywają w symfoniach Haydna zasadniczą rolę; z nich rodzą się poszczególne części, których ilość zwiększył kompozytor do czterech, wprowadzając między powolną część i finał nowe ogniwo — menuet. Jako twórca symfoniczny jest Haydn również twórcą nowej orkiestry. Zarzuca on dotychczasowy sposób instrumentowania, polegający na zestawieniu instrumentów smyczkowych i dętych w dwa chóry z dominującą rolą kwintetu smyczkowego, traktując natomiast wszystkie instrumenty bardziej indywidualnie, wykorzystując ich odrębne możliwości.

W długim szeregu symfonii Haydna pogłębiał się i kryształizował nowy styl kompozytora, osiągając najwyższy stopień doskonałości w tzw. symfoniach paryskich, napisanych na zamówienie jednego z francuskich dyrygentów, a przede wszystkim sławnych dwunastu symfoniach londyńskich, nazwanych tak, ponieważ skomponowane zostały przez Haydna na koncerty, które prowadził w Londynie w czasie dwóch sezonów zimowych: 1791/92 i 1794/95. Symfonie londyńskie odznaczają świętą techniką i logiką konstrukcji oraz bogactwem pomysłów melodycznych. I w tych symfoniach przemawia pogodny i dobronudzny Haydn, znany z dawniejszych kompozycji, lecz jednocześnie zaznacza się wyraźne pogłębienie jego stylu. Niedawna (1791) śmierć Mozarta wywarła wielkie wrażenie na 60-letnim Haydnie, który jako człowiek i jako artysta czuł teraz moralny obowiązek wypełnienia artystycznego testamentu zmarłego przedwcześnie geniusza. Stąd właśnie w symfoniach londyńskich — reprezentowanych na dzisiejszym koncercie przez *Symfonię D-dur nr 104 (Adagio. Allegro-Andante-Menuetto. Allegro-Allegro spiritoso)*, ostatnią z symfonii Haydna — widać niewątpliwy wpływ Mozartowskiej sztuki, przejawiający się przede wszystkim w większej niż dotychczas śpiewności tematów, którą wzbogacił Haydn swój arsenał środków wyrazu. Wzrasta zarazem intensywność emocjonalnego przeżycia. Spoza barwnej tkaniny dźwiękowej ukazuje się — choć nieśmiało jeszcze — duchowe oblicze kompozytora, który już częściej wypowiada własne uczucia i nastroje. I w tym widać wzór ostatnich symfonii Mozarta, wzór, z którego wszystkie konsekwencje wysnuje wkrótce dojrzewający już geniusz Beethovena.

Stanisław Haraschin

Orkiestra Państwowej Opery i Filharmonii Bałtyckiej

KIEROWNIK ARTYSTYCZNY I I DYRYGENT—JERZY KATLEWICZ
DYRYGENT — JERZY MICHALAK

I SKRZYPCE

Szmaj Wojciech (koncertmistrz)
Kochański Tadeusz
(koncertmistrz)
Bujalski Franciszek
Kucal Jerzy
Langowska Maria
Niemiro Henryk
Mieńko Michał
Jeziorny Wiesław
Peisert Andrzej
Jurkowski Janusz
Stein Kazimierz
Zielińska Irena
Huzarski Kazimierz

II SKRZYPCE

Kosiorek Stanisław
Sztukowski Sylwester
Małecki Jerzy
Butowski Waclaw
Osterczy Stefan
Zareba Jan
Brochocki Bronisław
Kowalska Urszula
Kres Norbert
Jellaczyc Jerzy
Tomczyk Bernard

ALTÓWKI

Smilgin Mieczysław
Wojtkowski Jerzy
Albrecht Irena
Chudoba Krystyna
Mańkowski Kazimierz
Bielska Alfreda
Budny Piotr

WIOLONCZELE

Zaborowska Bożena
(koncertmistrz)
Pokorniecki Franciszek
(koncertmistrz)
Filar Andrzej
Baryła Karol
Tomczak Tadeusz
Mokrzecki Lech
Andrzejewski Tadeusz
Zaborowski Jan

KONTRABASY

Piotrowicz Edwin
Mazur Adolf
Rosiek Stanisław
Kucharska Barbara
Pile Antoni
Chamera Adam

HARFA

Rużkova Regina
Winiewicz-Gbiorezyk Halina

INSPEKTOR ORKIESTRY:

Niemiro Henryk

Forte pian — URSZULA KULKOWA
Organy — HENRYK SPYCHAŁA

FLETY

Gagalka Wacław
Klaman Ryszard
Kaziński Jarosław
Kwiecień Mieczysław

OBOJE

Gassan Erwin
Sekowski Stanisław
Chrapkowski Henryk

ROŻEK ANGIELSKI

Buczowski Romuald

KLARNETY

Swiercz Władysław
Zareba Jan
Strzelczyk Józef
Pietras Andrzej

BAS-KLARNET

Trambowicz Ludwik

FAGOTY

Pilat Maksymilian
Radula Benedykt
Nadrowska Halina
Poznakowski Ryszard

KONTRAFAGOT

Pawłowski Jerzy

WALTORNIE

Filipowicz Kazimierz
Klimek Zygmunt
Suchoples Aleksander
Brzostek Leon
Wobiszczewicz Włodzimierz
Tylewski Tomasz

TRĄBKI

Lukaszewicz Jan
Burdynowski Józef
Pilewicz Piotr
Mirzwa Alicja

PUZONY

Trus Aleksander
Kasprzycki Alfons
Tuzinowski Jan
Grygorowicz Edward

TUBA

Tęcza Karol

PERKUSJA

Szymański Marian
Rugienis Bronisław
Brzeski Witold
Wiśniewski Wacław

KOREKTOR FORTEPIANÓW:

Nowiński Kazimierz

NAJBLIŻSZY KONCERT FILHARMONII BAŁTYCKIEJ

5/6 lutego 1965

Dyrygent

EDWARD BURY

Solista

RANKO FILJAKA — fortepian

(Jugosławia)

W programie:

R. Wagner — Wstęp do I i III aktu op. Lehengrin

L. v. Beethoven — III Koncert fortepianowy c-moll

L. v. Beethoven — V Symfonia

Biblioteka PWSM Gdańsk

Dział

Autor

Tytuł

Nr inw.

190

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ

Józef Skoracki